

Research Paper

The Relationship Between Tendency to Substance Abuse and Resilience and Academic Procrastination in Secondary School Students

Sedigheh Ahmadi¹ , *Saeed Toulabi² , Hossein Ilanloo¹

1. Department of Counselling, Faculty of Psychology, Kharazmi University, Tehran, Iran.

2. Department of Educational Psychology, Faculty of psychology, Kharazmi University, Tehran, Iran.

Citation: Ahmadi S, Toulabi S, Ilanloo H. [The Relationship Between Tendency to Substance Abuse and Resilience and Academic Procrastination in Secondary School Students (Persian)]. Journal of Arak University of Medical Sciences (JAMS). 2020; 23(1):108-117. <https://doi.org/10.32598/JAMS.23.1.5972.1>

 <https://doi.org/10.32598/JAMS.23.1.5972.1>

Article Info:

Received: 27 Aug 2019

Accepted: 09 Dec 2019

Available Online: 01 Apr 2020

Key words:

Academic procrastination, Substance abuse tendency, Resilience

ABSTRACT

Background and Aim Adolescent students are at high risk for substance abuse. The tendency to substance abuse in students is of significant importance. Therefore, this study aimed to investigate the relationship between the tendency to substance abuse based on resilience and procrastination in high school students.

Methods & Materials This was a cross-sectional and correlational study. The statistical population consisted of high-school male students in district 12 of Tehran City, Iran, in the academic year of 2017-2018. The statistical sample consisted of 149 individuals who were selected using a multistage cluster sampling technique. The data collection instruments were Conner and Davidson's Persistence Questionnaire (2003), Solomon and Roth Blum (1984), and Golparvar Substance Abuse Tendency Questionnaire (2003). Pearson's correlation coefficient and regression analysis were used for data analysis.

Ethical Considerations This study was approved by the Research Ethics Committee of Kharazmi University (Code: IR.KHU.REC1397.29).

Results The current study results suggested a significant relationship between resilience and the tendency to substance abuse ($P < 0.05$). There was a significant and positive relationship between academic procrastination and the tendency to substance abuse ($P < 0.05$) in the study samples. Academic resilience and procrastination could explain 54% of the variance in substance abuse tendency in the investigated adolescents. Resiliency (-0.556) and academic procrastination (-0.436) played a significant role in predicting the tendency of substance abuse in adolescents.

Conclusion Academic resilience and procrastination predicted a tendency for substance abuse in secondary school students. Therefore, these risk factors need to be considered in preventive measures and interventions for this age group.

* Corresponding Author:

Saeed Toulabi, PhD.

Address: Department of Educational Psychology, Faculty of psychology, Kharazmi University, Tehran, Iran.

Tel: +98 (912) 5840062

E-mail: saeedtoulabi@yahoo.com

Extended Abstract

Introduction

A Significant human issue that vastly affected the biopsychosocial and economic dimensions of life is substance abuse and dependence. Moreover, it has inflicted irreparable damages on the human body at micro and macro levels. Substance abuse is among the problems of human society, i.e., increasing daily [1]. An affecting factor on adolescents' tendency to abuse drugs is their resilience. Resilience includes a set of individual and psychological resources with which a person could survive in difficult situations and not be harmed; even in experiencing difficult or critical situations, he/she could improve his/her personality. In other words, resilience could be assumed as a psychological concept that seeks to explain individuals' coping styles in unexpected situations. However, resilience not only increases a person's ability to tolerate and adapt to a problem, but more importantly, maintains mental health, and even promotes it. Resilience enables individuals to face the difficulties and hardships of life and work, without being harmed, and even to use these opportunities for personality growth [2].

Another concept explored in this study was academic procrastination. Academic procrastination has been defined as delaying studying for exams, delaying to perform homework, and failing to register for classes on time. Besides, this concept has attracted numerous researchers' attraction in recent years [8]. Academic procrastination is a frequent problem among students [9]. Although procrastination may occur in all activities of daily living, it is more prevalent in the field of homework conduction. Procrastination of homework is among the main reasons why learners fail to learn and have academic achievement. Academic procrastination is associated with academic assignments and could be described as delaying academic assignments for various reasons.

Researchers have extensively investigated factors associated with students' negligence, or more precisely, students' academic procrastination. Accordingly, various psychological, family and social determinants, like internal control

have been determined. External, general self-efficacy and self-regulation [11], and educational styles [12] were examined in this area.

Materials and Methods

This was a cross-sectional and analytical correlational study. The number of statistical samples using Cochran's formula was calculated as 150 individuals. The study participants were selected using a multistage cluster sampling method. The study samples completed the study questionnaires. Inclusion criteria were as follows: being in the second year of high-school, unmarried, and aged 14-17 years. Exclusion criteria were being an unwillingness to participate in the research and providing uncompleted questionnaires. Due to the distortion of one of the questionnaires, a statistical sample of 149 individuals was finally considered. The instruments used in this study were Conner and Davidson's Persistence Questionnaire (2003) [14], Solomon and Roth Blum [15], and Golparvar Substance Abuse Tendency Questionnaire [17]. Pearson's correlation coefficient and regression analysis were used for data analysis.

Results

The correlation coefficient data of the research variables revealed that the degree of correlation obtained between resilience and substance abuse tendency was equal to -0.609 ($P < 0.01$). Furthermore, the correlation between academic procrastination and substance abuse was calculated as 0.394 ($P < 0.01$). In addition, the correlation between resilience and academic achievement was measured as -0.547 ($P < 0.01$) (Table 1).

As per Table 2, with the simultaneous entry of the predictor variables into the equation, the coefficient of explanation was calculated as 0.54. These variables were used as predictors to examine the effect of the studied variables in predicting substance abuse.

Furthermore, the prediction ratios for substance abuse based on student resilience and academic procrastination suggested that these variables could explain 54% of the variance in substance abuse in the studied students. More-

Table 1. Mean±SD values of substance abuse tendency, academic procrastination, and resilience

Variable	Mean±SD	Min. t	Max.
Substance abuse tendency	13.18±8.03	2	29
Academic procrastination	52.14±13.42	22	69
Resilience	62.48±18.29	30	89

Table 2. Predicting the substance abuse trend of study participants based on resilience and academic procrastination

Predictor Variable/ Sources Change	B	SE	β	P	R	R2	Reset R2	F
Substance abuse tendency					0.526	0.529	0.540	191.910
Resilience	-0.494	0.618	-0.564	0.001				
Academic procrastination	0.496	0.420	0.436	0.001				

over, resilience (-0.564) and academic procrastination (-0.436) have played significant roles in predicting the investigated students' tendency to abuse drugs (Table2).

Discussion

The current study aimed to predict the tendency of substance abuse in the second-grade male students based on resilience and academic procrastination. The obtained results indicated a significant and negative relationship between resilience and substance abuse tendency in the investigated students. Besides, resilience predicted the tendency of substance abuse in students.

These data suggest that the higher the students' resilience, the lower their tendency to abuse drugs. These results are consistent with those of Mohammadi, Aghajani et al. [18], and Kennedy, Chen, Fang, and associates [19].

The present study findings also revealed a positive and significant relationship between academic procrastination and substance abuse in male students; academic procrastination predicted the tendency to substance abuse in the sample students. In other words, the higher the procrastination level, the greater the tendency to abuse drugs in the study samples. These data are consistent with those of Tavakoli and Dehkordian [21], and Ferrari and colleagues [22]. Tavakoli and Dehkordian argued that economic status, age, field of study, and academic procrastination explained a total of 13% of the variance of substance dependence. Moreover, Fugitive and colleagues [22] indicated a relationship between academic procrastination and substance dependence.

Ethical Considerations

Compliance with ethical guidelines

This study was approved by the Research Ethics Committee of Kharazmi University (Code: IR.KHU.REC1397.29).

Funding

According to the authors of the article, there was no financial support for the research.

Authors' contributions

All authors contributed in preparing this article.

Conflicts of interest

The authors declared no conflicts of interest.

Acknowledgements

The authors would like to thank the Education Department of Tehran, District 12, for their cooperation and all those who helped with conducting this study.

پیش‌بینی گرایش به سوء مصرف مواد در دانش‌آموزان پسر متوسطه دوم منطقه ۱۲ تهران بر اساس میزان تاب‌آوری و اهمال‌کاری تحصیلی در سال تحصیلی ۱۳۹۶-۱۳۹۷

صدیقه احمدی^۱، سعید طولابی^۲، حسین ایلانلو^۱

۱. گروه مشاوره و راهنمایی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.
۲. گروه روانشناسی تربیتی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: دانش‌آموزان در سن نوجوانی در معرض آسیب‌های زیادی هستند. یکی از این آسیب‌ها گرایش به سوء مصرف مواد در میان آنان است؛ از این رو این پژوهش با هدف پیش‌بینی گرایش به سوء مصرف مواد در دانش‌آموزان پسر مقطع متوسطه دوم تهران بر اساس میزان تاب‌آوری و اهمال‌کاری تحصیلی انجام گرفت.

مواد و روش‌ها: طرح پژوهش از نوع مقطعی و همبستگی است. جامعه آماری دانش‌آموزان پسر مقطع متوسطه منطقه ۱۲ تهران در سال تحصیلی ۹۶-۹۷ بودند. تعداد ۱۴۹ نفر نمونه آماری با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند. ابزار استفاده‌شده در این تحقیق پرسشنامه تاب‌آوری کانر و دیویدسون (۲۰۰۳)، مقیاس اهمال‌کاری تحصیلی سولومون و راث بلوم (۱۹۸۴) و پرسشنامه گرایش به مصرف مواد گلپرور (۱۳۸۰) بود. برای تحلیل نیز از ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون استفاده شد.

ملاحظات اخلاقی: این مطالعه با کد اخلاق IR.KHU.REC1397.29 به تصویب کمیته اخلاق پژوهشی دانشگاه خوارزمی رسیده است.

یافته‌ها: نتایج نشان داد که بین تاب‌آوری و گرایش به سوء مصرف مواد رابطه‌ای معنادار و منفی وجود دارد ($p < 0/05$) و بین اهمال‌کاری تحصیلی و گرایش به سوء مصرف مواد رابطه‌ای معنادار و مثبت وجود دارد ($p < 0/05$). نتایج تاب‌آوری و اهمال‌کاری تحصیلی قادر به تبیین ۵۴ درصد از واریانس گرایش به سوء مصرف مواد در نوجوانان است. تاب‌آوری ($-0/564$) و اهمال‌کاری تحصیلی ($-0/436$) در پیش‌بینی گرایش به سوء مصرف مواد در نوجوانان به ترتیب نقش بیشتری داشته‌اند.

نتیجه‌گیری: تاب‌آوری و اهمال‌کاری تحصیلی دانش‌آموزان پسر در مدارس مقطع متوسطه دوم، گرایش به سوء مصرف مواد را پیش‌بینی می‌کنند؛ از این رو لازم است در اقدامات پیشگیرانه و مداخلاتی برای این گروه سنی، عوامل خطر ساز مد نظر قرار گیرند.

اطلاعات مقاله:

تاریخ دریافت: ۰۵ شهریور ۱۳۹۸

تاریخ پذیرش: ۱۸ آذر ۱۳۹۸

تاریخ انتشار: ۱۳ فروردین ۱۳۹۹

کلیدواژه‌ها:

اهمال‌کاری تحصیلی،
گرایش به مصرف مواد،
تاب‌آوری

مقدمه

است که از نظر روانی و جسمی به یک ماده مخدر وابستگی پیدا می‌کند. وابستگی دو حالت دارد: وابستگی روانی که شخص پس از مصرف ماده مخدر، احساس آرامش، رضایت و لذت می‌کند و وابستگی روانی که مهم‌ترین عامل مصرف مواد اعتیادآور است. وابستگی جسمی عبارت از حالت انطباقی در بدن فرد است که پس از استعمال مکرر مواد مخدر پدید می‌آید و در واقع، بدن فرد نسبت به آن عادت می‌کند و در صورت عدم استعمال، به خماری و دردهای جسمی دچار می‌شود [۱].

یکی از عواملی که می‌تواند در گرایش نوجوانان به سوء مصرف مواد مؤثر باشد، میزان تاب‌آوری افراد است. تاب‌آوری شامل مجموعه‌ای از ظرفیت‌های فردی و روانی است که فرد به کمک آن‌ها می‌تواند در شرایط دشوار مقاومت کند و دچار آسیب‌دیدگی نشود و حتی در تجربه این شرایط مشکل‌آفرین یا بحرانی خود

بدون تردید یکی از مهم‌ترین مسائل بشری که ابعاد گسترده زیستی، روانی، اجتماعی و اقتصادی جهان معاصر را تحت تأثیر قرار داده است، پدیده اعتیاد و مصرف مواد مخدر است که در دو سطح خرد و کلان آسیب‌هایی جبران‌ناپذیر بر پیکر اجتماع انسانی وارد ساخته است. سوء مصرف مواد از جمله مشکلات جامعه بشری است که روزبه‌روز بر میزان آن افزوده می‌شود [۱]. مصرف مواد یکی از جدی‌ترین معضلات بشری در سال‌های اخیر و یکی از پیچیده‌ترین پدیده‌های انسانی است که پایه‌ها و بنیان‌های جامعه انسانی را به تحلیل می‌برد و پیشگیری از آن نیازمند کاربرد تئوری‌های متعدد در رشته‌های علمی مختلف و تکنیک‌های متنوع است. در پزشکی به جای اصطلاح اعتیاد معمولاً کلمه وابستگی به مواد مخدر به کار می‌رود و معتاد کسی

* نویسنده مسئول:

دکتر سعید طولابی

نشانی: تهران، دانشگاه خوارزمی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، گروه روانشناسی تربیتی.

تلفن: ۵۸۴۰۰۶۲ (۹۱۲) ۹۸+

پست الکترونیکی: saeedtoulabi@yahoo.com

را به لحاظ شخصیتی ارتقاء بخشد. به عبارت بهتر، تاب‌آوری را می‌توان مفهومی روان‌شناختی دانست که می‌خواهد توضیح دهد افراد چگونه با موقعیت‌های غیرمنتظره کنار می‌آیند. با این اوصاف، تاب‌آوری نه تنها قدرت تحمل و سازگاری فرد در برخورد با مشکل را افزایش می‌دهد، بلکه مهم‌تر از آن سبب حفظ سلامت روانی و حتی ارتقای آن می‌شود. تاب‌آوری افراد را توانمند می‌سازد تا با دشواری‌ها و ناملایمات زندگی و شغلی روبه‌رو شوند، بدون اینکه آسیب ببینند و حتی از این موقعیت‌ها برای شکوفایی و رشد شخصیت خود استفاده کنند [۳].

تاب‌آوری آشکارا چیزی بیشتر از یک برآورد است. ورنه و اسمیت تاب‌آوری را سازوکار ذاتی خوداصلاح‌گری بشر می‌دانند و می‌گویند کسانی که تاب‌آور هستند، انعطاف‌پذیری بیشتری دارند. این افراد نه شکست‌ناپذیرند و نه مصون. برخی فاکتورهایی که تاب‌آوری را تقویت می‌کنند، در درون فرد متمرکز است، مثل طبیعت و سرشت هر شخص، شخصیت و راهبردهای سازگاری و نیز متغیرهایی که معمولاً به صورت آماری بیان می‌شوند، از قبیل جنسیت، سن بیشتر و تحصیلات بالاتر. از عوامل دیگر نیز می‌توان به عوامل بافت اجتماعی همانند روابط حمایت‌گر و دسترسی به پیوندهای اجتماعی اشاره کرد [۴].

بروکس تاب‌آوری را سازگاری مثبت فرد در واکنش به شرایط ناگوار می‌داند. هرچند این مفهوم را ابتدا ورنه در حوزه روانشناسی رشد مطرح کرد، ولی به تدریج به حوزه‌های دیگر روانشناسی مانند روانشناسی اجتماعی و روانشناسی بالینی وارد شد [۵]. اینزلیچ، ارونسون، گود و مک می‌گویند که تاب‌آوری را در حوزه‌های اجتماعی مطالعه کرده‌اند، معتقدند که تاب‌آوری تنها پایداری در برابر آسیب‌ها یا شرایط تهدیدکننده نیست، بلکه شرکت فعال و سازنده فرد در محیط است. آن‌ها تاب‌آوری را توانمندی فرد در برقراری تعادل زیستی - روانی در شرایط خطرناک می‌دانند. افزون‌براین، پژوهشگران بر این باورند که تاب‌آوری نوعی ترمیم خود با پیامدهای مثبت هیجانی، عاطفی و شناختی است [۶].

در سال‌های اخیر، تاب‌آوری یکی از متغیرهای نو و مهم در حوزه محیط‌های تحصیلی و شغلی محسوب می‌شود که شناسایی این سازه، بینشی دگرگون و امیدوارکننده ایجاد کرده و به قابلیت تطابق انسان در مواجهه با بلایا یا فشارهای جانکاه، غلبه یافتن و حتی تقویت شدن به وسیله آن اشاره می‌کند. این خصیصه با توانایی درونی شخص و مهارت‌های اجتماعی و تعامل با محیط حمایت می‌شود، توسعه می‌یابد و به عنوان یک ویژگی مثبت متبلور می‌گردد [۴]. تاب‌آوری در درمان افسردگی، بهبود روابط بین فردی و اجتماعی، سلامت روان و تنظیم هیجان مؤثر است و در سال‌های اخیر، پژوهشگران در بافت‌های تحصیلی برای ارتقاء بهزیستی تحصیلی، رفتارهای پیشرفت و ارزیابی‌های شناختی به آن توجه کرده‌اند [۷] و در پژوهش حاضر نیز در مورد این مفهوم به عنوان متغیری اثربخش در موضوع سوء‌مصرف مواد مطالعه شده است.

مفهوم دیگری که در این تحقیق بررسی شده، اهمال‌کاری تحصیلی است. اهمال‌کاری تحصیلی شامل به تعویق انداختن مطالعه برای امتحانات، تأخیر در انجام و ارسال تکالیف و عدم ثبت‌نام برای کلاس‌ها در زمان مقرر تعریف شده است. این مفهوم در سال‌های اخیر توجه محققان زیادی را به خود جلب کرده است [۸]. اهمال‌کاری تحصیلی مشکلی رایج در میان دانش‌آموزان و دانشجویان است [۹]. در سال‌های اخیر یکی از موضوعاتی که در زمینه مسائل آموزشی توجه پژوهشگران و برنامه‌ریزان حوزه آموزش را به خود جلب کرده است، بحث «اهمال‌کاری تحصیلی» و مسائل مرتبط با آن است. استیل [۱۰] در پژوهش خود با عنوان «تحلیل اهمال‌کاری به عنوان شکست در خودتنظیمی» بیان می‌دارد که اولین تحلیل تاریخی از اهمال‌کاری را میلگرام در سال ۱۹۹۲ نوشته است. در این خصوص، میلگرام اهمال‌کاری را به عنوان «بیماری و مرض مدرن و امروزی» توصیف می‌کند که مختص به کشورها و جوامع توسعه‌یافته است [۱۰].

اهمال‌کاری تحصیلی از مهم‌ترین مسائلی است که همه ساله به میزان زیادی امکانات، منابع و استعدادها بالقوه انسانی و اقتصادی در بخش آموزش را تلف می‌کند و اثر غیرقابل‌جبرانی در ابعاد فردی و اجتماعی به جای می‌گذارد. اهمال‌کاری تحصیلی به موکول کردن وظایف تحصیلی به بعد تعریف شده است [۸]. با وجود اینکه ممکن است اهمال‌کاری در تمام فعالیت‌های زندگی روزانه اتفاق بیفتد، اما در زمینه‌های انجام تکالیف درسی فراوانی بیشتری دارد. اهمال‌کاری در خصوص تکالیف تحصیلی مشکلی رایج در میان دانش‌آموزان است و از مهم‌ترین علل شکست یا موفق نشدن فراگیران در یادگیری و دستیابی به برنامه‌های پیشرفت تحصیلی است.

اهمال‌کاری تحصیلی با وظایف تحصیلی در ارتباط است و می‌تواند به عنوان به تأخیر انداختن تکالیف تحصیلی با دلایل متفاوتی توصیف شود. پژوهشگران تاکنون تحقیقات فراوانی در مورد اینکه چه عوامل و زمینه‌هایی به بی‌توجهی و سهل‌انگاری دانش‌آموزان یا به عبارتی دقیق‌تر اهمال‌کاری تحصیلی دانش‌آموزان منجر می‌شود، انجام داده‌اند و تعیین‌کننده‌های روانشناختی، خانوادگی و اجتماعی متفاوتی مانند کنترل درونی و بیرونی، خودکارآمدی عمومی و خودتنظیمی [۱۱] و سبک‌های تربیتی [۱۲] بررسی شده است.

با مطالعه روند اعتیاد در کشور مشاهده می‌شود که میزان معتادان تقریباً هر ۱۲ سال دو برابر شده و سالانه ۸٪ بر جمعیت آنان افزوده می‌شود. با توجه به هرم سنی جمعیت کشور و خیل عظیم جوانان و نوجوانان در جامعه ما که در معرض خطر ابتلا به این معضل قرار دارند، اهمیت توجه به دیدگاه‌های افراد جامعه در خصوص اعتیاد بیشتر قابل درک است [۱۳]. به دلیل اهمیت موضوع هرچه در این خصوص تحقیقات گسترده‌ای انجام گیرد، تازگی دارد و از اهمیت آن نمی‌کاهد. با توجه به اینکه در تحقیقات

جوکار و دلاورپور (۱۳۸۵) آلفای کرومباخ این آزمون را ۰/۸۰ گزارش کرده و روایی آن را به شیوه تحلیل عاملی محاسبه کردند که نتایج حکایت از وجود یک عامل کلی در مقیاس بود که بیش از ۵۴ درصد واریانس سؤالات را پیش‌بینی می‌کند [۱۵].

پرسشنامه اهمال کاری تحصیلی سولومون و راث بلوم

این مقیاس را سولومون و راث بلوم [۱۶]، ساخته‌اند که دارای ۲۷ گویه است و سه مؤلفه را دربرمی‌گیرد. مؤلفه اول «آماده شدن برای امتحانات» شامل ۸ سؤال است و گویه‌هایی از قبیل «هنگام مطالعه برای امتحان مرتباً رؤیای پردازی می‌کنم» و «تمرکز برایم دشوار است» در این مؤلفه قرار دارد. مؤلفه دوم «آماده شدن برای تکالیف است» که شامل ۱۱ گویه است و گویه‌هایی را از قبیل «تکالیف را از یک جلسه به جلسه دیگر به تعویق می‌اندازم» دربرمی‌گیرد. مؤلفه سوم «آماده شدن برای مقالات پایان‌ترم است» که شامل ۸ گویه است و گویه‌هایی را از قبیل «هنگامی که مجبور باشم مقاله‌ای را آماده کنم، مرتباً آن را به تأخیر می‌اندازم» شامل می‌شود.

در این مقیاس گویه‌های ۲-۳-۵-۹-۱۱-۱۳-۱۵-۱۶-۲۱-۲۳-۲۵ به صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شوند. پایایی مقیاس اهمال کاری تحصیلی از طریق آلفای کرومباخ در مطالعه‌ای که سولومون انجام داد، ضریب ۰/۶۴ به دست آمد. سولومون در مورد روایی مقیاس نیز با استفاده از روایی همسانی درونی ضریب ۰/۸۴ را به دست آورده است. در داخل کشور نیز در بررسی روایی و پایایی مقیاس اهمال کاری تحصیلی، جوکار و دلاورپور در تحقیقی برای احراز روایی این پرسشنامه از روش تحلیل عاملی و همبستگی گویه با نمره کل استفاده کردند که نتایج آن‌ها نشان داد تحلیل عاملی به روش مؤلفه‌های اصلی بیانگر وجود عاملی کلی است و همبستگی در سطحی مطلوب معنادار است. پایایی مقیاس در مطالعه جوکار و دلاورپور برابر با ۰/۹۲ گزارش شده است [۱۵].

پرسشنامه گرایش به مواد گلپرو

این پرسشنامه از ۵۴ سؤال تشکیل شده است که تهیه و تنظیم و اعتبار و روایی‌اش را محسن گلپرو [۱۷] انجام داده است. پاسخ-گویی به سؤالات پرسشنامه به صورت بله و خیر است و دارای ۳۰ سؤال مثبت و ۲۴ سؤال منفی است که در سؤالات مثبت به گزینه بلی امتیاز یک و به گزینه خیر امتیاز صفر تعلق می‌گیرد و در سؤالات منفی به گزینه بلی امتیاز صفر و به گزینه خیر امتیاز یک تعلق می‌گیرد. هرچقدر نمره فرد به ۵۴ نزدیک‌تر باشد، میزان گرایش به مواد در او بیشتر است. اعتبار این پرسشنامه بر اساس آلفای کرومباخ ۰/۷۶ و ۰/۸۹ گزارش شده است.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها: به منظور بررسی داده‌ها و تجزیه و تحلیل نتایج این پژوهش از روش‌های آمار توصیفی همچون میانگین، انحراف معیار و میانه استفاده شد. همچنین از روش‌های

پیشین نقش مؤلفه اهمال کاری تحصیلی و تاب‌آوری در گرایش به اعتیاد نوجوانان پسر در ایران بررسی نشده است، این مطالعه نقش میزان تاب‌آوری و اهمال کاری تحصیلی را در پیش‌بینی گرایش به سوءمصرف مواد در دانش‌آموزان پسر متوسطه دوم منطقه ۱۲ تهران بررسی کرده است.

مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر مطالعه‌ای مقطعی و تحلیلی از نوع همبستگی است. جامعه آماری این پژوهش کلیه دانش‌آموزان پسر مقطع متوسطه دوم منطقه ۱۲ شهر تهران در سال ۹۷-۹۶ بودند. تعداد نمونه آماری با استفاده از فرمول کوکران ۱۵۰ نفر بودند که با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند و به سؤالات پرسشنامه‌ها پاسخ دادند. به این صورت که از میان مدارس مقطع متوسطه دوم، شش مدرسه به صورت تصادفی و سپس از هر مدرسه، یک کلاس به صورت تصادفی انتخاب شدند و در هر کلاس، ۲۵ دانش‌آموز به پرسشنامه‌ها پاسخ دادند. ملاک‌های ورود شامل تحصیل در مقطع متوسطه دوم، مجرد بودن و قرار داشتن در سنین ۱۷-۱۴ سال بود.

ملاک‌های خروج، عدم تمایل به شرکت در پژوهش و پاسخ‌دهی ناقص به سؤالات بود. برای افراد نمونه توضیح مختصری در مورد موضوع و اهداف پژوهش داده شد. به شرکت‌کنندگان اطمینان خاطر داده شد که تمام اطلاعات محرمانه است و اینکه برای شرکت در این پژوهش مختار هستند. به دانش‌آموزان گفته شد که تمام اطلاعات برای امور پژوهشی استفاده قرار خواهد شد و همچنین تأکید شد که ذکر نام آن‌ها در پرسشنامه ضرورتی ندارد. به دلیل مخدوش بودن یکی از پرسشنامه‌ها، در نهایت نمونه آماری ۱۴۹ نفر در نظر گرفته شد. داده‌ها با استفاده از روش تحلیل رگرسیون تحلیل شد.

ابزار پژوهش

پرسشنامه تاب‌آوری کانر و دیویدسون

این مقیاس دارای ۲۵ گویه است و کانر و دیویدسون [۱۴] آن را برای اندازه‌گیری قدرت مقابله با فشار و استرس تهیه کرده‌اند. گزینه‌ها به صورت طیف لیکرت از ۰ تا ۴ نمره‌گذاری می‌شود؛ بنابراین طیف نمرات آزمون بین ۰ تا ۱۰۰ قرار دارد. نمرات بالاتر بیانگر تاب‌آوری بیشتر آزمودنی است. نتایج تحلیل عاملی حاکی از آن است که این آزمون دارای ۵ عامل تصور شایستگی فردی، اعتماد به غرایز فردی، تحمل عاطفه منفی، پذیرش مثبت تغییر و روابط ایمن، کنترل و تأثیرات معنوی است.

کانر و دیویدسون ضریب آلفای کرومباخ مقیاس تاب‌آوری را ۰/۸۹ گزارش کرده‌اند. همچنین ضریب پایایی حاصل از روش بازآزمایی در یک فاصله ۴ هفته‌ای ۰/۸۷ بوده است. در ایران نیز

همان گونه که جدول ضرایب پیش‌بینی گرایش به سوءمصرف مواد بر اساس تاب‌آوری و اهمال‌کاری تحصیلی در دانش‌آموزان نشان می‌دهد، این متغیرها قادر به تبیین ۵۴ درصد واریانس سوءمصرف مواد مخدر در دانش‌آموزان هستند و تاب‌آوری (۰/۵۶۴-) و اهمال‌کاری تحصیلی (۰/۴۳۶-) در پیش‌بینی گرایش به سوءمصرف مواد در دانش‌آموزان نقش داشته‌اند.

بحث

هدف از پژوهش حاضر، پیش‌بینی گرایش به سوءمصرف مواد در دانش‌آموزان پسر متوسطه دوم بر اساس میزان تاب‌آوری و اهمال‌کاری تحصیلی بود. نتایج پژوهش نشان داد که بین تاب‌آوری و گرایش به سوءمصرف مواد در دانش‌آموزان رابطه منفی معناداری وجود دارد و تاب‌آوری، گرایش به سوءمصرف مواد در دانش‌آموزان را پیش‌بینی می‌کند. به این معنی که هر چه میزان تاب‌آوری دانش‌آموزان بالاتر باشد، میزان گرایش آن‌ها به سوءمصرف مواد کمتر می‌شود. نتایج این بخش از پژوهش با یافته‌های محمدی، آقاجانی و همکاران [۱۸] همسو است؛ همچنین این نتیجه با یافته‌های کندی، چن، فنگ و همکاران همسو است [۱۹].

در تبیین یافته فوق می‌توان گفت که افراد تاب‌آور در شرایط ناگوار و تجربه هیجانی منفی می‌توانند سازگاری و سلامت روانی خود را حفظ کنند. مهارت‌هایی چون حل مسئله، سبک‌تبینی کارآمد، خودکارآمدی و حمایت اجتماعی در این امر دخیل است. در حال حاضر دو دیدگاه نسبت به پیشگیری از مصرف مواد وجود دارد: دیدگاه عوامل خطر و عوامل محافظت‌کننده و دیدگاه اصلاح‌هنجارها و آموزش مهارت‌های زندگی. یکی از عوامل محافظت‌کننده تاب‌آوری است که به فرایند بازگشت فرد به کارکرد طبیعی پس از تجربه یک رویداد استرس‌زا یا

آمار استنباطی مانند آزمون پیرسون و تحلیل رگرسیون گام به گام استفاده شد. تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS انجام پذیرفت.

یافته‌ها

در تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش ابتدا ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش ترسیم و سپس از طریق آزمون همبستگی رگرسیون به بررسی متغیرهای پژوهش پرداخته شد.

از نظر خصوصیات جمعیت‌شناختی، ۲۱ نفر در سن ۱۴ سالگی (۱۴/۰۹)، ۴۷ نفر در سن ۱۵ سالگی (۳۱/۵۴) و ۸۱ نفر در سن ۱۶ سالگی (۵۴/۳۷) قرار داشتند. شغل پدر، ۴۲ نفر کارمند (۲۸/۱۸)، ۸۲ نفر آزاد (۵۵/۰۳) و ۲۵ نفر بیکار (۱۶/۷۷) بودند. شغل مادر، ۱۹ نفر کارمند (۱۲/۷۵)، ۴۸ نفر آزاد (۳۲/۲۱) و ۸۲ نفر خانه‌دار (۵۵/۰۳) بودند. سابقه اعتیاد والدین، ۳۶ نفر معتاد (۲۴/۱۶) و ۱۱۴ نفر فاقد اعتیاد (۷۶/۵۱) بودند.

نتایج ضرایب همبستگی متغیرهای پژوهش نشان داد که میزان همبستگی به‌دست‌آمده بین تاب‌آوری و گرایش به سوءمصرف مواد $-0/609$ است ($P < 0/01$)؛ همچنین میزان همبستگی به‌دست‌آمده بین اهمال‌کاری تحصیلی و گرایش به سوءمصرف مواد $-0/394$ است ($P < 0/01$) و میزان همبستگی به‌دست‌آمده بین تاب‌آوری و اهمال‌کاری تحصیلی $-0/547$ است ($P < 0/01$) (جدول شماره ۱).

همان‌طور که در جدول شماره ۲ ملاحظه می‌شود، با ورود هم‌زمان متغیرهای پیش‌بین به معادله، ضریب تبیین ۰/۵۴ به دست آمد. به منظور بررسی اینکه کدام‌یک از متغیرهای پیش‌بین نقش بیشتری در پیش‌بینی گرایش به سوءمصرف مواد داشته‌اند، از این متغیرها به عنوان پیش‌بین استفاده شد.

جدول ۱. میانگین و انحراف معیار متغیرهای گرایش به سوءمصرف مواد، اهمال‌کاری تحصیلی و تاب‌آوری

شاخص متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	کمترین	بیشترین
گرایش به سوء مصرف مواد	۱۳/۱۸	۸/۰۳	۲	۲۹
اهمال کاری تحصیلی	۵۲/۱۴	۱۳/۴۲	۲۲	۶۹
تاب‌آوری	۶۲/۴۸	۱۸/۳۹	۳۰	۸۹

جدول ۲. پیش‌بینی گرایش به سوء مصرف مواد شرکت‌کنندگان در مطالعه بر اساس میزان تاب‌آوری و اهمال‌کاری تحصیلی

متغیر پیش‌بین / منابع تغییر	B	SE	β	P	R	R ²	R ² تنظیم شده	F
گرایش به سوء مصرف مواد					۰/۵۲۶	۰/۵۳۹	۰/۵۴۰	*۱۹۱/۹۱۰
تاب‌آوری	-۰/۴۹۴	۰/۶۱۸	-۰/۵۶۴	۰/۰۰۱				
اهمال‌کاری تحصیلی	۰/۴۹۶	۰/۴۳۰	۰/۴۳۶	۰/۰۰۱				

صرفاً به خاطر خودکنترلی درونی این کار را انجام نمی‌دهند، بلکه به علت اینکه طرحواره‌های رشدیافته‌ای برای غلبه بر اهمال کاری دارند، کمتر اهمال کارند.

در پایان پیشنهاد می‌شود راهکارهایی برای پیشگیری و مقابله با این پدیده نوظهور اتخاذ شود و سیستم آموزشی مدارس را آن‌چنان توانمند سازیم که بستری برای رشد و سالم‌سازی دانش‌آموزان فراهم شود؛ همچنین پیشنهاد می‌شود که در تحقیقات آینده به افزایش تاب‌آوری دانش‌آموزان و کاهش اهمال کاری آن‌ها پرداخته شود و برنامه‌های آموزش افزایش تاب‌آوری و راه‌های مقابله با اهمال کاری در مدارس اجرا گردد.

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

این مطالعه با کد اخلاق IR.KHU.REC1397/29 به تصویب کمیته اخلاق پژوهشی دانشگاه خوارزمی رسیده است.

حامی مالی

این مقاله حامی مالی ندارد.

مشارکت نویسندگان

تمامی نویسندگان معیارهای استاندارد نویسندگی بر اساس پیشنهادات کمیته بین‌المللی ناشران مجلات پزشکی را دارا بودند.

تعارض منافع

بدین وسیله نویسندگان اعلام می‌دارند که هیچ‌گونه تضاد منافعی در خصوص مطالعه حاضر وجود ندارد.

تشکر و قدردانی

بدین وسیله از حمایت‌های آموزش و پرورش منطقه ۱۲ تهران و تمامی دست‌اندرکارانی که ما را در انجام این پژوهش یاری کردند تشکر و قدردانی می‌شود.

ناراحت‌کننده اشاره دارد و از این‌رو افراد تاب‌آور در برابر شرایطی که ممکن است منجر به گرایش آن‌ها به مواد شود، مقاومت بیشتری از خود نشان می‌دهند [۱۸].

تاب‌آوری در مورد کسانی به کار می‌رود که در معرض خطر قرار می‌گیرند، ولی دچار اختلال نمی‌شوند؛ از این‌رو شاید بتوان نتیجه‌گیری کرد که مواجه شدن با خطر، شرط لازم برای آسیب‌پذیری است، اما شرط کافی نیست. عوامل تاب‌آور باعث می‌شوند که فرد در شرایط دشوار و با وجود عوامل خطر از ظرفیت‌های موجود خود در دست‌یابی به موفقیت و رشد زندگی استفاده کند و از این چالش و آزمون‌ها به عنوان فرصتی برای توانمند کردن خود بهره‌جوید و از آن‌ها سربلند بیرون آید. تاب‌آوری جایگاه ویژه‌ای مخصوصاً در حوزه‌های روانشناسی تحولی، روانشناسی خانواده و بهداشت روانی به خود اختصاص داده است.

پژوهشگران بر این باورند که تاب‌آوری نوعی ترمیم خود با پیامدهای مثبت هیجانی، عاطفی و شناختی است. تاب‌آوری جان سالم به در بردن از استرس‌ها و ناملایمات زندگی است و فرد با رشد مثبت، انطباق‌پذیری و رسیدن به سطحی از تعادل پس از وجود آمدن اختلال، در وضعیت تعادلی پیشین قرار می‌گیرد [۱۸]. تاب‌آوری به عنوان پاسخی به خطر یا تطبیق با اتفاقات منفی زندگی تعریف شده است [۲۰]. فرد ریکسون و توگد معتقدند افراد دارای ویژگی تاب‌آوری برای مقابله با رویدادهای منفی ممکن است بازگشت مؤثری به شرایط و موقعیت‌های قبلی نیز داشته باشند (به دلیل اینکه در زندگی آن‌ها عامل یا عوامل محافظت وجود داشته است، توانسته‌اند این مشکلات را پشت سر گذاشته، از زندگی سالمی برخوردار شوند و به عنوان افراد دارای ویژگی تاب‌آوری از آن‌ها یاد شود). تاب‌آوری می‌تواند باعث شود که فرد پیروزمندانه از رویدادهای ناگوار بگذرد و علی‌رغم قرار گرفتن در معرض تنش‌های شدید، شایستگی اجتماعی، تحصیلی و شغلی او ارتقاء یابد.

نتیجه دیگر پژوهش این بود که بین اهمال کاری تحصیلی و گرایش به سوءمصرف مواد در دانش‌آموزان پسر رابطه‌ای مثبت و معنادار وجود دارد و اهمال کاری تحصیلی، گرایش به سوءمصرف مواد در دانش‌آموزان را پیش‌بینی می‌کند؛ به این معنی که هرچه میزان اهمال کاری بالاتر باشد، گرایش به سوءمصرف مواد بیشتر می‌شود. نتایج این بخش از پژوهش با پژوهش توکلی و دهکردیان [۲۱] و فراری و همکاران [۲۲] همخوانی دارد. نتایج تحقیق توکلی و دهکردیان [۲۱] نشان داد که متغیرهای وضعیت اقتصادی، سن و رشته تحصیلی و اهمال کاری تحصیلی در مجموع ۱۳ درصد از واریانس اعتیادپذیری را تبیین می‌کنند؛ همچنین یافته‌های فراری و همکاران [۲۲] بیانگر ارتباط بین اهمال کاری تحصیلی و اعتیادپذیری است.

نتیجه‌گیری

در تبیین این یافته می‌توان گفت افرادی که کمتر اهمال کارند،

References

- [1] Bahraminezhad A, Beiranvand A, Zare S, Arnavaz M. [The relationship between emotional intelligence and addiction tendency in students of Lorestan University of Medical Sciences (Persian)]. *Yafte*. 2017; 19(4):113-20. <http://eprints.lums.ac.ir/1074/>
- [2] Siam Sh. Drug abuse prevalence between male students of different universities in rasht in 2005. *Zahedan J Res Med Sci*. 2007; 8(4):279-85.
- [3] Pour Sardar F, Abbaspour D. The effect of resilience on mental health and life satisfaction, a psychological pattern of well-being. *Quarterly Journal of New Thoughts in Educational Sciences* 2012; 14(1):81-9.
- [4] Haghghizadeh M. [The relationship between resilience and spiritual intelligence with mental health of students of Islamic Azad University of Khorramabad (Persian)] [MA. thesis]. Garmsar: Islamic Azad University, Garmsar Branch; 2015. <http://opac.nlai.ir/opac-prod/bibliography/ic/3960297>
- [5] Brooks BA, Anderson MA. Defining quality of nursing work life. *Nurs Econ*. 2005; 23(6):319-26. [PMID]
- [6] Inzlicht M, Aronson J, Good C, McKay L. A particular resiliency to threatening environments. *J Exp Soc Psychol*. 2006; 42(3):323-36. [DOI:10.1016/j.jesp.2005.05.005]
- [7] Toulabi S, Hasanabadi HR, Izanloo B, Rahiminejad SP. [The effect of resilience program training on cognitive appraisal and achievement behaviors among university students (Persian)]. *J Cogn Psychol*. 2017; 5(3):57-69. <http://jcp.khu.ac.ir/article-1-2699-en.html>
- [8] Toker B, Avci R. Effect of cognitive-behavioral-theory-based skill training on academic procrastination behaviors of university students. *Educ Sci Theory Pract*. 2015; 15(5):1157-68. <https://www.researchgate.net/publication/288516693>
- [9] Xu Z. Just do it! Reducing academic procrastination of secondary students. *Interv Sch Clin*. 2016; 51(4):212-9. [DOI:10.1177/1053451215589178]
- [10] Steel P. The nature of procrastination: A meta-analytic and theoretical review of quintessential self-regulatory failure. *Psychol Bull*. 2007; 133(1):65-94. [DOI:10.1037/0033-2909.133.1.65] [PMID]
- [11] Senécal C, Koestner R, Vallerand RJ. Self-regulation and academic procrastination. *J Soc Psychol*. 1995; 135(5):607-19. [DOI:10.1080/00224545.1995.9712234]
- [12] Jaradat AM. Test anxiety in Jordanian students: Measurement, correlates and treatment [PhD. dissertation]. Marburg/Lahn: Philipps-University Marburg; 2004. <https://pdfs.semanticscholar.org/9133/fffaf773bd-681d8be09eeec06bba66ba6fd0.pdf>
- [13] Meysamie AP, Faramarzi B, Holakouie Naieni K. [How addicts think about addiction and community problems? (Persian)]. *Tehran Univ Med J*. 2006; 64(5):34-43. <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?ID=51100>
- [14] Connor KM, Davidson JR. Development of a new resilience scale: The Connor-Davidson Resilience Scale (CD-RISC). *Depress Anxiety*. 2003; 18(2):76-82. [DOI:10.1002/da.10113] [PMID]
- [15] Jokaer B, Delavarpour M. [The relationship between Academic procrastination and goal achievement (Persian)]. *Journal of New thoughts on Education*. 2007; 3(3):61-80. [DOI:10.22051/JONTOE.2007.312]
- [16] Solomon LJ, Rothblum ED. Academic procrastination: Frequency and cognitive-behavioral correlates. *J Couns Psychol*. 1984; 31(4):503-9. [DOI:10.1037/0022-0167.31.4.503]
- [17] Golparvar M, Molavi H. [Comparison of psychological and marital relationships between addicts and non-addicts with their husbands (Persian)]. *Knowl Res Appl Psychol*. 2001; (7):1-20. <http://ensani.ir/fa/article/17886/>
- [18] Mohammadi A, Aghajani M, Zahtabvar GH. [Addiction and its relation with resilience and emotional components (Persian)]. *Iran J Psychiatr Clin Psychol*. 2011; 17(2):136-42. <http://ijpcp.iums.ac.ir/article-1-1347-en.html>
- [19] Kennedy B, Chen R, Fang F, Valdimarsdottir U, Montgomery S, Larsson H, et al. Low stress resilience in late adolescence and risk of smoking, high alcohol consumption and drug use later in life. *J Epidemiol Community Health*. 2019; 73(6):496-501. [DOI:10.1136/jech-2018-211815] [PMID]
- [20] Newman JL, Dantzer J. Fostering individual and school resilience: When students at risk move from receivers to givers. *J Community Engagem Scholarsh*. 2019; 8(1):9. <https://digitalcommons.northgeorgia.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1266&context=jces>
- [21] Tavakoli MA, Dehkordian P. [Prediction of university student's addictability based on some demographic variables, academic procrastination, and interpersonal variables (Persian)]. *Res Addict*. 2014; 7(28):23-41. <http://etiadjohi.ir/article-1-277-en.html>
- [22] Ferrari JR, Johnson JL, McCown WG. Procrastination and task avoidance: Theory, research, and treatment. Boston, MA: Springer-Verlag; 1995. [DOI:10.1007/978-1-4899-0227-6]

This Page Intentionally Left Blank
